

REPÄISYJÄ

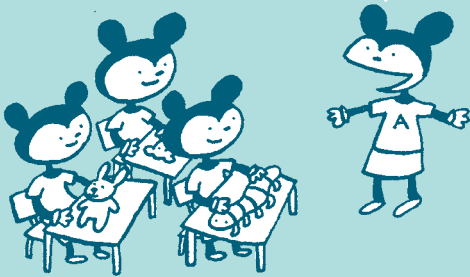
VOIMAUTTAVA SANATAIDETYÖPAJAMENETELMÄ

Liisa Vilkkumaa

Tunnemyrskyissä

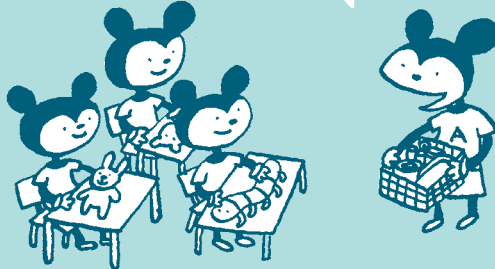
KAISA LEKA 2008

TÄÄ LELU ON LAHJA
TEILLE, JA TE SAATTE
TEHDÄ SILLE MITÄ VAAN!

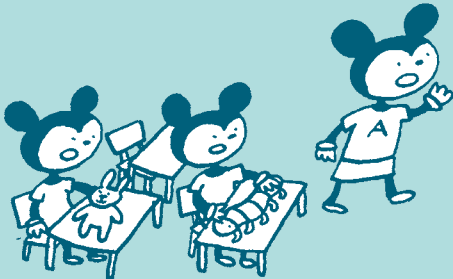
"PIDIN TALVELLA TYÖPAJAA,
JOSKA KÄSITELTIIN TUNTEITA.

MULLA ON TÄSSÄ LIIMAA,
SAKSET, MAALEJA, KANKAITA,
NEULOJA JA LANKAA.

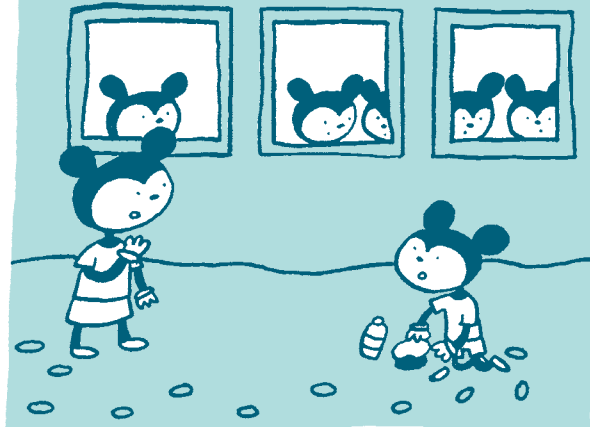

OPPILAAT MUOKKASII PAJASSA PEHMO-
LELUISTA ERI TUNTEIDEN KUVIA.

HEI, MITÄ?!

ÄKKIÄ YKSI POIKA NAPPASI LUOKASTA
TÄRPÄTIPULLON JA JUOKSI ULOS.

KUN PÄÄSIN PIHALLE, POIKA
SAMMUTTI JO LELUA LUMELLA.

MIKÄ IHME SIINÄ
ON, ETÄ SINÄ
ET IKINÄ VOI
OLLA
KUNNOE
LA?!

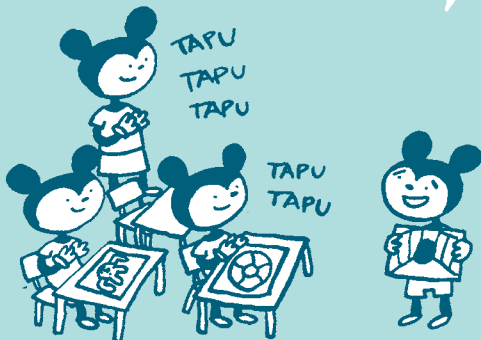
KOULUSSA NOUSI TIETYSTI KAUHEA
METELI.

SÄHÄN SAIT SEN NOEN AIKA
HYVIN PESTYÄ POIS... ANNAS
KUN MÄ YRITÄN VIELÄ
KUIVATA SEN!

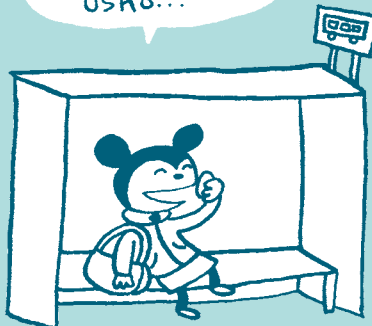
POIKA VAIKUTTI HÄTÄÄNTYNEELTÄ
JA MENIN AUTTAMAAN HÄNTÄ.

SEN NIMI
ON "KLÖNTTI".

POJAN TYÖSTÄ TULI LOPPUJEN
LOPUKSI AIKA HIENO.

SÄ ET IKINÄ
USKO...

MUTTA OLIHAN SE AIKA AINUT-
LAATUINEN TYÖPÄIVÄ."

Julkaisija: Annantalon taidekeskus,
Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus, Helsinki 2008
Toimituskunta: Hanna Westerholm, Kikka Hahtomaa,
Karoliina Yli-Honko, Tiina Susiluoto
Kuvat: Anne Rossi-Horto
Graafinen suunnittelu: Auvo Lindroos ja Viveka Forsman
Copyright: Annantalon taidekeskus 2008
ISBN:
Painotyö:
Toimituskunta kiittää:

Sisällys

I		
Tervehdys lukijalle, Kaisa Leka	1	
Repäisyjä kouluarkeen, Kikka Hahtomaa	5	
Eheyttävän oppimisen tiellä, Hanna Westerholm	6	
Taidekasvatusmenetelmät ja voimautuminen, Tiina Susiluoto	7	
II SANATAIDE VOIMAUTUMISEN VÄLINEENÄ		
TYÖPAJATYÖSKENTELY: MAHDOLLISUUS IRROTTAUTUA ARJESTA	8	
TYÖPAJOJEN TAVOITTEET	9	
TEEMALLISUUS	9	
TYÖPAJAN OHJAAJAN ROOLI JA OPETUSMENETELMÄT	10	
VÄLINEET JA RESURSSIT	11	
TYÖSKENTELYN LUONNE	11	
KANNUSTAVA PALAUTE	12	
KEHITTYVÄ OPETTAJA	12	
III. VOIMARESEPTI: SANATAIDETYÖPAJAT		
ALKUSANAT OPPILAILLE	13	
LÄMMITTELYKESKUSTELU	13	
LÄMMITTELYTEHTÄVÄT	15	
ASSOSIAATIOHARJOITUS:	15	
SURREALISTINEN SEURALEIKKI	15	
VARSINAISET TEHTÄVÄT – KAKSI ESIMERKKIKOKONAISUUTTA	16	
Ensimmäinen pajalinja: elämä tarinassa	16	
Toinen pajalinja: pelon maailma	18	
LOPPUKESKUSTELU	20	
IV LOPUKSI		21
LUOVAN KIRJOITTAMISEN JA SANATAITEEN OPPAITA	22	
HYÖDYLLISIÄ VERKKOSIVUJA	22	

REPÄISYJÄ KOULUARKEEN

Annantalon taidekeskus on kuulunut lastenkulttuurikeskusten valtakunnalliseen Taikalamppu-verkostoon sen perustamisesta, vuodesta 2003 lähtien. Yhtenä opetusministeriön Helsingille määrittämistä kehittämistehtävistä ovat olleet yläluokille, lukioille ja toisen asteen ammatillisille oppilaitoksille suunnatut kulttuurikurssit. Kulttuurikurssit ovat taidekasvatusta ja yleisötyötä yhdistävä opetusmetodi, jossa taidetapahtumien, asiantuntijaluentojen, taiteilijatapaamisten, keskustelujen ja työpajojen kautta tarkastellaan elämän eri ilmiöitä.

Kursseja on tuotettu vuodesta 1999 lähtien, mutta Taikalampun myötävaikutuksella toimintaa on voitu laajentaa ja vakinaistaa myös Kulttuuriasiainkeskuksen alueellisissa kulttuuritaloissa sekä lisätä kurssien saavutettavuutta erityisryhmien ja -luokkien parissa. Taikalampun toisena kautena, vuosina 2006–2008, keskeisenä tavoitteena oli voimaantumiseen tähtävien työpajamenetelmien kehittäminen kulttuurikursseilla, sekä menetelmien toimittaminen oppaiksi ja saattaminen opettajien käyttöön.

Kulttuurikurssien draama-, kuvataide-, sanataide-, valokuva- ja videotyöpajoja ovat ohjanneet samat pedagogit kahden vuoden ajan. Tämän käytännön työn, tutkimuskirjallisuuden, itsearviointin, luentojen, oppilailta ja opettajilta saadun palautteen sekä toistensa ja muiden taiteilijoiden tai pedagogien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta he ovat kukin kehittäneet taiteenala-kohtaisen työpajamenetelmän, joka mahdollistaa oppilaille (ja miksei opettajalle itselleenkin) ehyttäviä ja voimauttavia, välillä valtaistaviakin kokemuksia.

Jokainen työryhmän pedagogeista päätyi persoonallisiin, toisistaan poikkeaviin työpajamenetelmiin. Tärkeä, yhteinen huomio kaikilla kuitenkin oli, että vaikka voimautuminen on henkilökohtainen prosessi ja siten ihmisestä itsestään kiinni, voidaan sitä edesauttaa luomalla luokkaan luotettava, turvallinen ja avoin ilmapiiri.

Yhteiseksi nimittäjäksi näille eri taideaineiden työpajamenetelmille annettiin Repäisyjä. Työpajassa opettaja irrottaa oppilaansa

ja irrottautuu myös itse tutuista kuvioista. Yhdessä heittäytyään hetkeksi kouluarjesta toisenlaisen työskentelyn pariin, jonka aikana (opettajakin) saa olla subjektiivinen, ja jossa omat asenteet, arvot, ajatukset, tunteet ja mielipiteet voi ja saa tuoda vapaasti esille. Sanataideopettaja Liisa Vilkkumaa kuvaa prosessia seuraavasti: ”Uuden keksiminen, irrottautuminen omasta välittömästä elämästä, yllättävien yhteyksien ja jatkumoiden hahmottaminen – näistä löytyvät mielestäni tärkeät voimautumisen väylät.”

Tämän oppaan avulla jokainen opettaja voi omaksua voimauttavan sanataidetyöpajamallin, vaikkei aiempaa sanataideopetuksen kokemusta tai taipumusta taiteen tekemiseen omaisikaan. Menetelmän oppii helposti hallitsemaan, ja se on mahdollista ja toimittavaa ottaa osaksi minkä tahansa oppiaineen opetustyötä.

Lämpimät kiitokset upealle voimatyöryhmällemme: Liisa Vilkkumalle, Ismo Kiesiläiselle, Heidi Koljoselle, Anne Rossi-Hortolle, Jaana Taskiselle ja Mikko Toiviaiselle, heidän syvällisestä ja sitoutuneesta paneutumisestaan tähän työhön. Kiitämme myös tiimissämme kehittämisvuosina työskennelleitä opiskelijajäseniä Karoliina Yli-Honkoa, Sanni Pajulaa, Antti Niemistä ja Anu Haapasta. Lopuksi kiitokset myös Teemu Mäelle, Kaisa Lekalle ja kaikille niille nimeltä mainitsemattomille, joiden myötävaikutuksella voimauttavat metodioppaat ovat nyt rikastuttamassa opettajien ja muiden nuorten kanssa työskentelevien opetusta ja arkea.

Rohkeutta ja iloa nuorten parissa työskenteleyn!

Kikka Hahtomaa

vastaava kulttuurikurssituottaja

Annantalon taidekeskus

»Uuden keksiminen, irrottautuminen omasta välittömästä elämästä, yllättävien yhteyksien ja jatkumoiden hahmottaminen – näistä löytyvät mielestäni tärkeät voimautumisen väylät.»

Liisa Vilkkumaa

EHEYTTÄVÄN OPPIMISEN TIELLÄ

Opetushallituksen opetussuunnitelma perus- ja lukio-opetukselle (2003-2004) kannustaa koulutyöskentelyssä aineidenväliseen yhteistyöhön, eheyttävään oppimiseen. Tätä tavoitetta tukemaan on opetussuunnitelmassa määritelty oppiainekohtaisten tavoitteiden lisäksi kuudesta seitsemään eri aihekokonaisuutta, joiden sisältöjä tulisi oppiaineissa pyrkiä toteuttamaan.

Aihekokonaisuudet sisältävät ihmisenä kasvamisen, oman identiteetin ja kansainvälisyyden, viestinnän ja mediataitojen, osallistuvan kansalaisuuden, ympäristön ja kestävä kehityksen sekä tulevaisuuden, turvallisuuden ja teknologian aihealueita. Ne ohjaavat kouluopetusta kohti kokonaisvaltaisuutta. Niiden kautta pyritään kokonaisuuksien hahmottamiseen ja siihen, että opetuksessa voidaan samanaikaisesti käsitellä eri oppiaineiden sisältöjä.

Teemallisuus eheyttävän opetuksen apuna

Käytännössä tällainen tavoite toteutuu hyvin teemallisen opetuksen kautta. Oli teemana mikä elämän tai yhteiskunnan ilmiö tahnassa: rakkaus, pahuus, katukulttuuri tai vaikkapa jokin historiallinen aihe, voidaan sitä lähestyä monialaisesti – ja monitaiteellisesti.

Kulttuurikursivityöskentely perustuu juuri tähän, jonkin teeman tutkimiseen monista eri lähestymiskulmista. Esimerkiksi pahuutta voidaan käsitellä siitä kertovan näytelmän, moraalia pohittavan asiantuntijaluennon ja kuvataidetyöpajan kautta, jolloin yhteistyötä voidaan tehdä äidinkielen, kuvataiteen ja uskonnon oppiaineiden välillä. Katukulttuuria tutkittaessa yhteistyössä voivat olla yhteiskuntaoppi ja musiikki tai ilmaisutaito. Rakkausteemaa pohdittaessa taideaineita ja äidinkieltä voi tulla täydentämään terveystieto. Mahdollisuudet ovat rajattomat.

Taide väylänä eheyttävään oppimiseen

Teemallinen työskentely tuo vaihtokaa yhteen tieto-, taito- ja taideaineita. Taide toimii välineenä tiedollisen oppimisen syventämisessä ja avaa sille aivan uusia portteja. Tieto on myös aina

mukana taiteellisessa työskentelyssä; taidetyöpajoissa ei puuhaila tai askarrella vaan käsitellään asioita taiteen keinoin, perehdytään niihin, pohditaan eri näkökulmia ja työstetään niitä.

Myös kulttuurikursseilla kehitetyt työpajamenetelmät, joita tämäkin opas esittelee, toimivat yli oppiainerajojen. Kuvataide-, valokuva tai videotyöpaja ei ole pelkästään kuvisopeille sovellettavaksi eikä draama- tai sanataidepaja pelkästään äidinkielen tunneille. Työpajakokonaisuuksilla on paljon annettavaa kaikille niistä kiinnostuneille opettajille. Ne osoittavat, että taide on oivallinen väline mitä moninaisempien asioiden käsittelemiseen.

Eheyttävä oppiminen jo ajatuksena kannustaa luovuuteen ja avaa mahdollisuuksia sen löytämiseen. Oppaan esittelemät työpajat kantavat mukanaan vielä yhtä valttia: niiden kautta opiskeluun voidaan tuoda voimauttavia elementtejä. Voimautumisen mahdollisuus, jos mikä, vastaa moniin kouluarjen haasteisiin.

Hanna Westerholm

kulttuurituottaja

Stoa Itä-Helsingin kulttuurikeskus

Opetussuunnitelman aihekokonaisuudet

YLÄLUOKAT

- ihmisenä kasvaminen
- kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys
- viestintä ja mediataito
- osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys
- vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta
- turvallisuus ja liikenne
- ihminen ja teknologia

LUKIO

- aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys
- hyvinvointi ja turvallisuus
- kestävä kehitys
- kulttuuri-identiteetti ja kulttuurin tuntemus
- teknologia ja yhteiskunta
- viestintä- ja mediaosaaminen

TAIDEKASVATUSMENETELMÄT JA VOIMAUTUMINEN

Mistä puhutaan, kun puhutaan voimautumisesta?

Voimautuminen on sisäisen voimantunteen kasvua, joka johtaa uudella tavalla myönteiseen suhteeseen ympäröivään todellisuuteen ja toimijuuteen siinä. Kun voimautumiselle luodaan suotuisia olosuhteita, olennaista on pyrkiä tilanteeseen, jossa toimijan itsemääritysoikeus voi vahvistua. Tässä itsemäärityksen vahvistumisessa kytee voimautumisen mahdollisuus. Toiselle ei siis voi antaa saati pakkosyöttää vahvuutta. Hänen omalle voimalleen voi kuitenkin antaa tilaa, aikaa ja ravintoa.

Taiteellisen toiminnan kautta oma henkilökohtainen kokemus muuttuu toisten koettavaksi ja arvioitavaksi esitykseksi tai esineeksi. Oman kokemuksen tuominen julki on rohkea teko, jota rajoittaa helposti pelko ”väärin” tai ”naurettavasti” tekemisestä. Oman voiman löytämistä edeltääkin rohkeus kokeilla ilman epäonnistumisen pelkoa.

Taidekasvatuksellinen työskentely on voimauttavaa vain jos ohjaaja pystyy luomaan toiminnalle suotuisan, eli turvallisen, luottavaisen ja arvostavan ilmapiirin. Ohjaajan ja ohjattavan suhde ei voi olla pakottava tai rankaiseva, vaan toiminnan tulee perustua kannustavuuteen ja vapaaehtoisuuteen. Onnistumisen kokemuksen syntyminen tarvitsee turvallisuuden ja arvostuksen lisäksi seurakseen myös haasteen. Voimautuminen onkin prosessi, jossa toimija saa kokemuksen ”näkyväksi tulemisesta” uudella tavalla myönteisessä valossa. Saamalla aikaan taiteellisen toiminnan tuloksia, joihin hän ei aiemmin uskonut kykenevänsä, nuori vahvistuu luottamaan entistä enemmän itseensä ja omiin voimavaroihinsa.

Voimauttava taidekasvatuksellinen menetelmä, jota tässä oppaassa kuvaillaan, on kolme vuotta kestäneen taiteellis-tutkimuksellisen työn tulos. Se ei ole oikotie onneen, vaan raami, jonka avulla opettajasta voi tulla voimauttavan taiteellisen toiminnan ohjaaja, tienviittä jokaisen ohjattavan itse käytävälle polulle.

Tiina Susiluoto
kulttuurituottaja
Annantalon taidekeskus

”Empowerment” – termistä pieni tiivis suomennos.

II SANATAIDE VOIMAUTUMISEN VÄLINEENÄ

Tässä ja seuraavassa luvussa esitellään yläaste- ja lukioikäisille suunnattujen, voimautumiseen tähtäävien sanataidetyöpajojen malli. Tarjolla on paljon luovan kirjoittamisen oppaita, jotka esittelevät tukun hyviä tehtäviä, ja näihin oppaisiin kannattaakin tutustua. Tämä opas on erilainen siinä mielessä, että työskentelyn lähtökohdat on pyritty tekemään läpinäkyviksi. Oppaassa puretaan voimautumiseen tähtäävää työskentelytapaa, ja tavoitteena on avata tämä prosessi mahdollisimman tyhjentävästi.

Oppaan hahmottelemien voimauttavien sanataidetyöpajojen ytimeksi voidaan määritellä elämän tarinallisten aineiden näkyväksi tekeminen. Tärkeitä teemoja ovat ympäröivän maailman ja oman elämän välisen yhteyden hahmottaminen sekä sen osoittaminen, että taide ja luova itseilmaisuus voivat tarjota uusia tapoja käsitellä ja jäsentää omaa elämää.

TYÖPAJATYÖSKENTELY: MAHDOLLISUUS IRROTTAUTUA ARJESTA

Voimautuminen ja työpajat ovat kaikkia varten. Niiden pitää tarjota aineksia, joihin kaikki ryhmän oppilaat voivat kiinnittyä. Jokaisen täytyy voida kokea käsiteltävien asioiden läheisyys, ainakin jollain tavalla. Tässä oppaassa työpajoihin onkin valittu teemoja ja tehtäviä, joiden on todettu olevan sellaisia, että oppilaiden on niihin helppo tarttua. Käytännön työ on myös osoittanut, että kunnan pohjustuksella on merkittävä rooli pajojen onnistumisen kannalta. Tästä syystä pajojen valmisteluun paneudutaan perusteellisesti. Tarkoituksena ei ole listata tehtäviä tehtävien perään, vaan perustella toiminnan taustat ja motiivit.

Toisinaan on niin, että koulutyö ja muut välittömän todellisuuden tekijät vievät nuorten elämästä niin suuren palasen, että puhtaasti luovassa työskentelyssä ideoiden keksiminen voi muodostua vaikeaksi. Silloin on tärkeää herätellä ajatuksia, ohjata niitä hienovaraisesti uusille urille. Sanataidetyöpajat tarjoavat hyvän kanavan näiden uusien toimintatapojen soveltamiselle. Mene-

telmän esittely on tarkoitettu normaaliin koulutyöhön integroitavien työpajojen tausta-aineistoksi, ja vaikka tässä yhteydessä esitetäänkin menetelmän lisäksi selkeitä toiminta- ja tehtäväesimerkkejä, on pohjimmainen tarkoitus avata menetelmän taustalla vaikuttavia prosesseja ja näin helpottaa opettajan itsenäistä pajasuunnittelua.

Uuden keksiminen, irrottautuminen arjesta ja omasta välittömästä elämästä, yllättävien yhteyksien ja jatkumoiden hahmottaminen – näistä löytyvät mielestäni tärkeät voimautumisen väylät. Syvälinen oppiminen on herättävää, ajattelun uudet reitit ovat virkistäviä ja näin ollen ne ovat voimauttavia. Ne myös lisäävät maailman ja itsen sekä sitä kautta toisen ymmärtämistä. Tämä on pajojen peruskivi. Pajojen päämääränä on herättää nuoret huomaamaan, kuinka monitasoisesti taide luotaa elämää. Taide tarjoaa välineitä oman elämän tarinoiden uudelleen kertomiseen, kiehtovilla ja kiinnostavilla tavoilla. Se tarjoaa tapoja tehdä arkisesta erityistä ja tehdä jokaisesta meistä ihmeellisen. Kirjallisuuden ja taiteen kautta on mahdollista representoida aiheita ja teemoja, jotka ovat aina olleet kiinteä osa inhimillisyyttä ja ihmisyttä. Näin nuori kokee myös olevansa osa pidempää jatkumoa, hän liittyy tunteineen ja kokemuksineen inhimillisyyden peruskokemuksiin – ehkäpä eksistentiaalinen ahdistuskin voi saada pientä lohdutusta siitä.

Voimautuminen ei ole vain ”hankalien tapausten” etuoikeus tai tarve. Sitä ei ole varattu yksinomaan niille, joilla on silminnähten vaikeaa. Se on tarkoitettu kaikille. Jokaisella meillä on oma tarinamme, elämä joka on ainutkertainen ja arvokas. Näiden työpajojen ylevänä päämääränä on ollut tarjota näköaloja siihen, kuinka taide ja sen kokeminen voi vaikuttaa omaan kokemusmaailmaamme ja sitä kautta koko elämäämme. Pajoissa korostetaan tarinoiden fiktiivisyyttä, sillä fiktiivisten tarinoiden puitteissa kirjoittajat voivat leikkiä oman elämänsä aineksilla. Samalla tehtävien aiheet löytyvät läheltä kirjoittajaa. Kirjoittaminen toimii näin oman elämän tarinallistamisen välineenä. Ideana on, että oppilaat kohoaisivat oman elämänsä sankareiksi, nappaisivat kiinni oman elämänsä juonesta.

TYÖPAJOJEN TAVOITTEET

Työpajojen ensisijaisena tavoitteena voidaan pitää sitä, että oppilaat saavat onnistumisten ja oivallusten kokemuksia, mutta pajoilla on myös useita muita tavoitteita. Sanataidetehtävät ovat osin ryhmä- tai paritöitä ja osin yksilötehtäviä. Ajatuksena tässä on, että tekemistä ja kokemista jaetaan, mutta samalla sitä jatketaan yksityisen piirissä. Keskustelulla ja yhteisellä pohdinnalla on myös keskeinen rooli. Kokemus liikkuu jaetun ja yksityisen välimaastossa, jolloin kukin oppilas voi poimia itselleen sopivimman tavan työstää ajatuksiaan: joillekin sopii paremmin jaettu keskustelu ja yhteinen osallistuminen, toiset askartelevat asioiden parissa mieluummin yksityisesti. Kahden erilaisen toimintatavan liittämisen on mielestäni tärkeää. Samalla edistetään ryhmän yhtenäisyyttä.

Kuten aiemmin on jo määritelty, on pajojen keskeistä antia niiden oppiaineidenvälisyys sekä uudenlainen ajattelun malli, joka toivottavasti herättää oppilaisissa uusia tapoja tarkastella todellisuutta. Tästä johtuen keskustelulle on annettava kylliksi aikaa; uusien väylien avaaminen tai luopuminen koulutyömäisestä ajattelumallista ei tapahdu silmänräpäyksessä. Siihen pitää viekoitella.

Työpajoilla on vielä yksi hyvin tärkeä tehtävä, joka osin sisältyy jo aiemmin mainittuihin seikkoihin ja erityisesti siihen itsetuntemukseen, jota taiteellinen työskentely lisää. Koulu on yhteisö, joka koostuu yksilöistä. Taide tarjoaa välineitä toisen ihmisen kohtaamiseen kaikessa tämän erilaisuudessaan. Pajatyöskentely toimii siis myös paitsi yksilöiden itsetuntemuksen välineenä, myös ryhmäytävässä roolissa. Taideteos voi parhaimmillaan toimia välittäjänä toisen kohtaamisessa. Siksi kannatan sitä, että mukaan otetaan myös jo olemassa olevia taideteoksia ja niistä keskustellaan. Näiden teosten äärellä voidaan saada kiinni ideoista, jotka yhdistävät meitä toisiimme. Työpajoissa syntyneiden erilaisten tarinoiden kohtaaminen helpottaa erilaisuuden kohtaamista myös käytännön elämässä.

TEEMALLISUUS

Kulttuurikurssien yhteydessä toteutettujen pajojen kantavana ideana ja suunnittelun lähtökohtana on ollut kunkin kulttuurikurssin teema. Kulttuurikurssit ovat lähtökohtaisesti oppiaineiden välisiä ja teemoiltaan yleissivistäviä. Opetussuunnitelman osalta ne ovat sijoittuneet pääosin aihealueiden ihmisenä kasvaminen tai kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys alle. Tämä kertoo myös siitä, kuinka työpajoilla on tarkoitus toteuttaa ajatusta, että elämässä ja koulussa kaikki asiat liittyvät toisiinsa. Sivistys ja koulutus ei ole olemassa vain koulua varten, vaan elämää varten. Koulu ja koulutus tarjoavat meille ne kognitiiviset ja tiedolliset resurssit, joiden kautta voimme käsitteellistää ja ymmärtää paitsi ympäröivää yhteiskuntaa, myös itseämme.

Teeman valitseminen on ensimmäinen askel työpajojen valmistelussa. Tärkeää on, että valittu teema tuntuu työpajan ohjaajalle omakohtaiselta, itselle merkitykselliseltä ja tärkeältä. Teemaa valittaessa voi apuna käyttää opetussuunnitelman määrittämiä yleisiä tavoitteita ja yhdistää niitä oman oppiaineen teemoihin. Tämän oppaan esittelemää työpajamenetelmää on toteutettu kulttuurikurssien puitteissa, joiden teemat ovat vaihdelleet Leningradin piirityksestä sivullisuuteen ja kansalaisidentiteetistä pelkoon tai yksinäisyyteen. Mikään teema ole vieras tai mahdoton työpajojen lähestymiskulmaksi.

Teemoihin paneutumisen voi aloittaa tarkkailemalla ajankohtaisia tapahtumia, televisio-ohjelmia, elokuvia, lehtikirjoituksia jne. Tämä voi tapahtua hyvinkin epäjärjestyneesti, irrallisia huomioita tehden. Työstämistä voi jatkaa vaikkapa laatimalla mielilekartan tai listan kaikista niistä ajatuksista, joita kyseinen teema on herättänyt. Ohessa on esimerkki kurssia Nälkämaan lauluja varten laaditusta idealistista.

IDEALISTA

Kurssi:	Nälkämaan lauluja
Teemoja:	Sota, sankaruus
Aihekokonaisuudet:	ihmisenä kasvaminen, kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys

Kurssilla tarkastellaan, miten Suomen historian suuria tapahtumia kerrotaan tarinoiksi ja esitetään kuvina. Millaisia ovat sotiemme sankaritarinat ja ketkä niissä ovat pääosassa? Miltä sodan tarina näyttää, kun sitä katsotaankin naisen tai lapsen näkökulmasta? Miltä menneisyys tai nykypäivä näyttää kuvissa tai tarinoissa esitettynä? Suomen tarinaa tarkastellaan teatteriesityksen, elokuvien ja kuvataiteen kautta. Kurssiin liittyy myös työpajatyöskentelyä.

Sanataidetyöpajan miellekartta:

- Kuinka sodat ja kertomukset kurjuudesta yhdistävät kansakuntia?
- Kuinka tämä asia on muuttunut vuosisatojen saatossa?
- Kuinka sotaan tulisi suhtautua?
- Mitä on sankaruus? Oikea sankaruus?
- Mikä yhdistää kansakuntia nykyään?
- Mikä on kansallisen identiteetin merkitys?
- Miten toisista kulttuureista tulevat ihmiset näkevät suomalaisen kulttuurin?
- Urheilun merkitys?
- Miten kansakunnat itse näkevät itsensä?
- Suuret kertomukset, myytit.
- Mikä on Väinämöisen ja Kalevalan merkitys oppilaille? Entä kansainvälisten tähtien?
- Mihin samaistutaan?
- Mistä omat ideaalit kumpuavat?

Teemallisuuden kautta työpajat voidaan helposti integroida osaksi ainekohtaista opetussuunnitelmaa. Opetukseen integroitavan teeman käsittely antaa oppilaille tunteen siitä, että työpajat ovat tavoitteellisia ja hyödyllisiä myös oppimisen näkökulmasta, eivätkä irrallinen välipala muun ”tärkeämmän” opetuksen lomassa.

Kun teema on valittu, on aika ryhtyä suunnittelemaan itse työpajaa. Teeman valinnasta ja sen vaikutuksista harjoituksiin ja työpajatyöskentelyyn kerrotaan enemmän seuraavassa luvussa, jossa annan esimerkkejä toteutetuista pajoista.

TYÖPAJAN OHJAAJAN ROOLI JA OPETUSMENETELMÄT

Työpajan ohjaajan suhde käsiteltävään teemaan on tärkeä seikka. Teeman tulisi tuntua läheiseltä, jotta siihen saa puhallettua aitoa innostusta ja omakohtaisuutta. Mikä tahansa teema voi osoittautua oppilaiden näkökulmasta kiinnostavaksi jos aiheen käsittely on innostunutta ja mielenkiintoista. Jos jokin elokuva, kirja, luonnontieteellinen ilmiö, historian tapahtuma, kulttuurin piirre tai melkein mikä muu aihe tahansa tuntuu sellaiselta, josta haluaisit puhua ystäväsi kanssa – niin todennäköisesti voit valita sen myös työpajan teemaksi. Oppilaathan ymmärtävät asioita laajalti ja ovat ennakkoluulottomia ajatusten vaihdossa ja osallistumisessa.

Ohjaajan suhtautumisen oppilaisiin työpajojen aikana ei juuri tarvitse erota muista opetustilanteista. Jos oppilaat ovat kovin tuttuja, voi olla hedelmällistä kiinnittää erityishuomiota siihen, että oma suhtautuminen oppilaisiin on mahdollisimman ennakkoluulotonta. Työpajoissa tehtävät tuotokset eivät ole koskaan epäonnistuneita tai huonoja, joten sellaiset oppilaat, jotka muuten menestyvät heikommin, voivat luovan työskentelyn kautta saada mahdollisuuden onnistua uudella alueella.

Tasa-arvoisuus on ennakkoluulottomuden lisäksi toinen tärkeä seikka. Työpajoissa opettaja ei ole perinteisessä mielessä opettaja vaan ohjaaja, ja pääosassa ovat oppilaat. Oppilaat ovat tekijöitä, mutta kokijoita ovat kaikki: niin ohjaaja kuin oppilaatkin. Yhteinen kokemus on tärkeä; se on sitouttava ja yhdistävä tekijä. Jaetusta kokemuksesta syntyy tasa-arvoista yhteyttä voimistava sidos, joka on olemukseltaan voimauttava.

Opetusmenetelmä on pajoissa osallistava ja keskusteleva. Arvosanat ja muodollisuudet voidaan unohtaa. Myös viittaamisesta siirrytään mielellään vapaaseen keskusteluun, jos ilmapiiri on sellainen, että työrauha kuitenkin säilyy. On myös hyvä huomauttaa, että muutoseikkoihin ei tarvitse työpajan harjoitteita tehdessä kiinnittää huomiota. Joidenkin oppilaiden on vaikea unohtaa koulumainen asenne kirjoittamiseen, jolloin ohjaajalta herkästi kysellään kielioppi- ja oikeinkirjoitussääntöjä, erityisesti silloin, jos työpajaa vetää äidinkielenopettaja. Näissä tilanteissa on hyvä välttää kiusaus käyttää tilaisuus opettamiseen ja vastata, etteivät

muotoseikat paina tässä yhteydessä. Parasta olisi, jos huomio saataisiin johdettua kokonaan pois tämäntyyppisistä asioista. Pajojen fokuksessa kun ei ole virheetön suoritus vaan vapautunut luova tuotos. Osalle oppilaista muotoseikkoihin keskittyminen on luovaa energiaa kahlitsevaa, ja siksi työpajojen ajaksi näistä kahleista olisi hyvä päästää irti.

VÄLINEET JA RESURSSIT

Työpaja voidaan toteuttaa missä tahansa luokkatilassa. Perinteistä istumajärjestystä on kuitenkin hyvä muuttaa. Pulpetit voidaan järjestellä uudestaan, ja oppilaat saavat itse valita istumapaikkansa. Tämä voi aluksi aiheuttaa melua ja epäjärjestystä, mutta toisaalta myös edesauttaa sitä, että työpajatilanne eroaa selkeästi perinteisestä opetustilanteesta. Se puolestaan helpottaa oppilaiden irrottautumista suorittavista päämääristä. Jos siltä tuntuu, voidaan oppilaita ohjata kirjoittamaan haluamaansa soppeen, vaikkapa käytävälle tai oppilaskunnan tilaan. Tämä kuitenkin edellyttää, että oppilaat pystyvät pitämään yllä työpajan intensiteetin tilaa vaihdettaessakin. Jos paja menee vaelteluksi käytävällä ja jutteleksi luokkatoverien kanssa, pajan kokonaisuus rikkoutuu.

Luokan koolla ei ole suurta merkitystä, vaikka toki pienessä ryhmässä saadaan aikaan intiimimpi tilanne. Maksimina voidaan pitää 25 hengen ryhmää, vaikka ihanteellista olisi, että ryhmä olisi tätä pienempi. Itse harjoitusten tekemisessä ryhmän koko on samantekevä, mutta keskusteluissa ja tekstien lukemisessa on hyvä, jos mielipiteitä ja tekstejä ei ole liikaa. Jokaisen tulee tulla kuulluksi.

Pajoissa voidaan haluttaessa käyttää kuva-aineistoa, videota ja ääntä, jotka vaativat omat tekniset resurssinsa. Suureksi heijastetut kuvat tai videot ovat hyvä väline tilan ja luokan haltuun ottamisessa, ja suosittelenkin niiden hyödyntämistä. Äänikirjoja voidaan käyttää tekstinäytteiden yhteydessä.

Muita tarvittavia välineitä ovat paperit ja kynät. Myös erilaisia lapputehtäviä varten on hyvä varata saksipari. Kirjoitusharjoitukset tehdään mielellään erillisille papereille, ei esimerkiksi vihkoon. Näin niiden lukeminen ja liikuttelu käy helpommin. Perinteisen

konseptipaperin asemesta voi käyttää kopiopaperia, jolloin marginaalit ja muut koulutyöskentelyyn kiinnittyvät seikat voi unohtaa.

TYÖSKENTELYN LUONNE

Työpajatyöskentely tapahtuu mieluiten kiireettömästi ja sille on varattava kylliksi aikaa. Tämän oppaan esittelemän metodin puitteissa toteutetut pajat ovat olleet kestoltaan 2x3 oppituntia. Pajat on organisoitu niin, että ne sijoittuvat mieluiten peräkkäisille viikoille, yhden pajan kestäessä kolme oppituntia kerrallaan. Pajat pidetään ilman taukoja. Tämä voi tuntua raskaalta rupeamalta, mutta toimii käytännössä hyvin. Tauot katkaisevat työskentelyn intensiteetin, joten jos vain mahdollista, tulisi taukoja välttää. Toki jos tauoton työskentely alkaa aiheuttaa luokassa levottomuutta, kannattaa tauko luonnollisesti pitää.

Toiminnassa ohjaajan rooli on kohtalaisen pieni. Tehtävänannon tulee olla selkeä, jotta oppilaat tietävät mitä pitää tehdä. Yleisesti tehtävänannosta kannattaa todeta, että sitä saa tulkita vapaasti ja kaikki ratkaisut ovat oikeita. Nämä kaksi ohjetta voivat vaikuttaa keskenään ristiriitaisilta, mutta niiden tarkoituksena on häivyttää itse tehtävään ja sen pohdintaan liittyvää turhaa jähkailua. Oppilaat ovat erilaisia ja vaativat tehtävänannolta erilaisia asioita: toisille selkeys on välttämätöntä, jotta tehtävään osataan tarttua, mutta toiset saavat helpotusta tehtävänannon väljyydestä.

Oppilaiden ohjeistaminen tulisi pitää minimissään. Jos oppilas vaikuttaa siltä, että hän ei keksi kirjoitettavaa, kannattaa aivan varovaisesti kysellä miltä tehtävä tuntuu ja saiko oppilas ideasta kiinni ollenkaan. Suoranaisia ehdotuksia aiheeksi ei kannata tehdä, vaan paremminkin tarttua oppilaan omaan, vähäiseenkin ideaan. Hyvin harvoin jos koskaan tulee seinä vastaan; sanoja alkaa löytyä jokaiselta oppilalta jossakin vaiheessa työskentelyä. Oppilaita ei missään nimessä tule painostaa kirjoittamiseen. Ryhmä- ja paritehtävät ovatkin osa työpajaa juuri siksi, että jokainen saa ainakin muutamia kirjoituksia aikaiseksi, vaikkei itsenäisesti siihen kykenisikään.

KANNUSTAVA PALAUTE

Työpajan jälkeen käytävä tehtävien purku tai palaute on tärkeä osa työpajaa. Sitä ei missään nimessä saa jättää pois, ja sille on varattavat riittävästi aikaa. Palaute järjestetään jokaisen työpajasesion yhteydessä, ja se on suoraa jatkumoa työpajatyöskentelylle. Palautetta annetaan myös jokaisen tehtävän yhteydessä. Palautetilanne toimii niin, että työpajan tuotokset luetaan ääneen, ja ohjaaja antaa niistä positiivisen palautteen. Positiivisuus on tärkeä seikka, sillä jokaisen pajaan osallistuvan tulee kokea onnistuneensa. Palautteen antaminen vaatii ohjaajalta tarkkuutta, sillä pelkästään sen toteaminen, että lopputulos oli hyvä, ei riitä.

Tässäkään ei kuitenkaan tarvitse asettaa rimaa turhan korkealle: ohjaaja voi vain todeta sen mistä tekstissä erityisesti piti: tässä on hyvä rakenne, aloitus on vahva, hyvä lauseen kuljetus, hienoa kuvaailua, kaunista kieltä, vahva ilmaisu, mukavaa huumoria. Palautteen ei tarvitse olla sen kummempaa, mutta sen on oltava yksilöityä. Jokaisen oppilaan tulee kokea, että hänen tekstinsä on tullut kuulluksi. Myös oppilaita kannattaa kannustaa antamaan palautetta muiden teksteistä. Parasta on jos tulkinnasta syntyy kiinnostavia keskusteluja.

Tekstit voi myös lukea pajan ohjaaja, ja ne voidaan lukea nimettöminä. Tämä voi joskus helpottaa kynnystä antaa oma teksti muiden kuultavaksi. Hyvä palaute lämmittää mieltä, vaikka kirjoittaja pysyttelisiikin nimettömänä. Halukkaat voivat aina palautetilanteissa ilmoittautua kirjoittajiksi, tai vaikka paljastaa oman tekstinsä muille myöhemmin. Omista tuotoksista ollaan ylpeitä – varsinkin kun ohjaaja on antanut hyvän palautteen.

KEHITTYVÄ OPETTAJA

Jos vaikuttaa siltä, että työpajatyöskentely sopii omaan opetustapaan ja sen tavoitteisiin, kannattaa työpajoista pitää päiväkirjaa. Päiväkirjan avulla voi seurata omaa valmistautumistaan pajiin, pajojen herättämiä tunteita sekä sitä, mikä tuntui onnistuvan ja mikä taas ei oikein uponnut oppilaisiin.

Tärkeintä on kokea pajojen ohjaaminen miellyttävänä ja inspiroivana myös omalla kohdalla. Oppilailta kannattaa pyytää palautetta, jolloin pajoja voi kehittää myös niiden pohjalta. Työpajojen tarkoituksena on olla voimauttavia kaikille osapuolille, ei vain oppilaille. On tärkeää, että myös pajan ohjaaja saa työpajoista onnistumisen kokemuksia.

Pajojen valmisteleminen voi olla hyvin palkitsevaa. Paneutuminen johonkin uuteen aiheeseen avaa myös pajan suunnittelijalle uusia horisontteja. Oppilaiden tuomat näkökulmat ovat kuitenkin pajojen kiintoisin anti. Tasa-arvoinen vuoropuhelu tärkeistä asioista oppilaiden kanssa on valtavan mielenkiintoista ja antoisaa. Kaikista näistä asioista, keskustelujen sujumisesta, oppilaiden reaktioista, omista tuntemuksista pajojen aikana jne. kannattaa tehdä muistiinpanoja. Niihin palaaminen helpottaa seuraavien työpajojen valmistelua.

Teeman ympärille rakennettuina työpajat mahdollistavat keskittävienkin asioiden käsittelyn, ilman että niihin paneutuminen tuntuu teennäiseltä. Opettajan kannattaakin seurata koulun, oppilaiden ja yhteiskunnan tapahtumia ja tunneilmastoja. Niiden kautta voi päästä käsiksi hyvin työpaja-aiheisiin. Kun työpajatyöskentely tulee oppilaille tutuksi, voidaan työpajojen tempoa muuttaa niin, että lämmittelyyn käytetään vähemmän aikaa ja itse tehtäville annetaan suurempi rooli. Keskustelun ja palautteen osuutta ei kuitenkaan kannata kovin paljon supistaa – ne muodostavat tärkeän osan koko pajakokemuksesta. Osa tehtävistä voi muotoutua oppilaille niin rentouttaviksi ja mieluisiksi, että niitä voi soveltaa myös työpajoista irrallaan, pieninä välipaloina ja piristysruiskeina koulupäivässä.

III. VOIMARESEPTI: SANATAIDETYÖPAJAT

Seuraavilla sivuilla esitellään itse työpajan kulku. Asian konkreettisoimiseksi käytetään havainnollistavia esimerkkejä valaisemaan sitä, kuinka pajametodia voidaan soveltaa erilaisiin teemallisiin tarpeisiin.

SANATAIDETYÖPAJOJEN KULKU

Varsinaisen työpajan kesto:

n. 2x3 oppituntia (á 45 min)

1. Pajojen valmistelu, teeman valinta ja materiaalien hankinta.

2. Ensimmäinen työpaja (3x45 min)

- a) Teeman mukainen lämmittelykeskustelu, opettajan alustus esim. kuvien pohjalta (30 min)
- b) Lämmittelyharjoitukset esim. Surrealinen seuraleikki (20 min)
- c) Varsinaiset teeman mukaiset tehtävät. (35 min)
- d) Tehtävien lukeminen ja kommentointi. Muista hyvä, yksilöllinen palaute! (35 min)
- e) Loppukeskustelu (15 min)

3. Toinen työpaja (3x45 min)

- a) Teeman mukainen lämmittelykeskustelu edellisen pajan pohjalta. (30 min)
- b) Varsinaiset teeman mukaiset tehtävät. (40 min)
- c) Tehtävien lukeminen ja kommentointi. (40 min)
- e) Loppukeskustelu (25 min)

4. Reflektio.

Oman työskentelyn arvioiminen ja muistiinpanojen tekeminen seuraavia pajoja silmällä pitäen.

ALKUSANAT OPPILAILLE

Oppilaille suunnatuissa alkusanoissa selvitetään työpajojen pelisäännöt. Pajan vetäjä kertoo, että työpajoissa hän ei ole niinkään opettajan kuin ohjaajan roolissa. Tämä on tärkeää, sillä työpajoissa ei ole väärää vastauksia tai kommentteja – työpajoissa oppilaat voivat ainoastaan onnistua. Tämän periaatteen tulee ohjata työpajanvetäjän jokaista tekoa ja sanaa. Usein oppilaat kysyvät kysymyksiä koskien esimerkiksi otsikointia, tekstien pituutta, kielioppia tai kirjoitustapaa. Näihin voi vastata, että tekstin tulee olla juuri niin pitkä kuin asian sanominen vaatii. Pituus tai lyhyys ei ole arvotettava asia. Pilkuilla ei ole merkitystä, ei tässä luomisvaiheessa. Kirjoittaa saa tekstillä tai kaunolla, kumia ei tarvita, virheet voi sutata yli. Nyt ei kirjoiteta aineita tai koevastauksia.

LÄMMITTELYKESKUSTELU

Kaikkia hyviä suorituksia edeltää perusteellinen lämmitteily. Lämmittelykeskustelu määrittää työpajojen hengen. Siihen kannattaa varata kylliksi aikaa, koska sen tehtävänä on virittää oppilaat oikealle taajuudelle, pois koulutyölle välttämättömästä suhteellisesta muodollisuudesta. Lämmittelykeskustelu ohjaa oppilaiden ajatukset kohti käsiteltävää teemaa. Aiheet näihin keskusteluihin voi opettaja valita omien kiinnostuksen kohteidensa mukaan, mikä milloinkin tuntuu kaikkein läheisimmältä. Tukena ja lähtölaukaisijana keskustelulle voi käyttää vaikkapa kuvia. Kuvien katsominen on visuaaliseen kulttuuriin tottuneille nuorille helppoa, eikä se tunnu rasittavalta, toisin kuin kirjoittaminen, joka jollekulle saattaa jo ajatuksenakin tuntua tylsältä tai vaikealta. Lämmittelykeskustelussa luodaan tunnelma, mihinkään ei ole kiire, aikaa keskustelulle on. Nyt saa sanoa mitä vaan; mitä hullumpi tai analyttisempi, mitä suurempi tai pienempi ajatus on, sen parempi.

Kuvat kannattaa valita siten, että ne herättävät ajatuksia ja keskustelua. Itse olen varsin usein käyttänyt ns. illuusiokuvia kes-

kustelua herättelemään. Näiden kuvien ideana on se, että kuviin on ujutettu jokin jippo; kuvan sisällä voi olla upotettuna toinen kuva tai useampia kuvia, jolloin niiden hahmottaminen vie oman aikansa. Tällaisia kuvia on mukava katsoa, jokin niissä on kiehtovaa. Lisäksi kuvilla on rentouttava ja jopa ryhmäyttäväkin vaikutus: jos joku oppilaista ei näe kaksoiskuvaa heti, auttavat muut oppilaat kuvan hahmottamisessa mielellään.

Tämän kuvan [mallikuva1] nimi on Anoppi ja miniä. Kuvan salaisuus piilee siinä, että siihen on kätketty kahdet kasvot. Tässä yhteydessä ohjaaja voi todeta, että maailmassakin on aina useita tarinoita, ja että taiteen tehtävänä on tarkastella myös noita kätkettyä puolia. Periaatteessa myös kaiken opetuksen taustalla on halu tarjota entistä valistuneempia tapoja hahmottaa todellisuutta. Mitä enemmän tiedämme, sitä selvemmin näemme. Oppilailta kannattaa myös kysyä miten kuvaa voisi tulkita. Mikä voisi olla anopin ja miniän suhde? Entä miehen suhde äitiinsä ja vaimoonsa, jne. On aiheellista muistaa tässäkin vaiheessa, että kaikki vastaukset ovat hyviä. Mikään ei myöskään ole liian rohkeaa tai kummallista. Oppilaiden tulee kokea, että kaikki näkemykset ovat hyväksyttäviä – kuten taiteen tulkinnassa yleisestikin.

Kuvateemaa voi halutessaan laajentaa omien mieltymysten mukaan. Olen itse kokenut surrealistien ja modernin kuvataiteen käyttämisen hedelmällisenä. Kun kuva ei ole puhtaasti realistinen ja esittävä, se kutsuu tulkintaan paljon voimakkaammin. Oppilaat ovat yleisesti ottaen ennakkoluulottomia ja hyviä tulkitsijoita.

Yksi suosikkini on ollut Diego Velasquezin Las Meninas -teoksen ja Picasson siitä tekemien tulkintojen asettaminen rinnakkain. Kuvat saattavat olla osalle tuttuja oppikirjojen kautta, mikä ei suinkaan tarkoita, etteikö niitä voitaisi soveltaa myös tässä yhteydessä. Näiden kuvien kohdalla voidaan puhua esimerkiksi todellisuuden kuvaamisesta, realismista ja vapaammasta muodosta, merkityksen muuttumisesta jne.

Surrealististen taitelijoiden, kuten René Magritten ja Marcel Duchamp'n yhteydessä voi hyvin käsitellä nimenomaan taiteen ja todellisuuden välistä suhdetta, sitä kuinka taide voi ottaa kantaa jopa puhtaasti todellisuuden olemukseen, ja siihen kuinka me koemme sen.

Mallikuva 1: Anoppi ja miniä (esim. W. E. Hill, 1915).
Kuvan voi ladata tietokoneelle internetistä ja heijastaa videotykin kautta luokan seinälle. Muita sopivia kuvia voi hakea kirjoista tai internetin kuva-arkistoista.

Diego Velasquezin Las Meninas (1656) ja Pablo Picasson Las Meninas. After Velasquez. (1957) soveltuvin osin tarkasteltuina erinomaisesti sanataidepajojen lämmittelykeskustelun aiheeksi.

LÄMMITTELYTEHTÄVÄT

Lämmittelykeskustelun jälkeen on aika ryhtyä itse tehtävien tekköön. Siirtyminen keskustelusta tehtäviin on helppoa varsinkin silloin, kun tehtävät ovat yksinkertaisia. Seuraavassa on muutamia hyväksi havaittuja matalan kynnyksen harjoitteita.

a) ASSOSIAATIOHARJOITUS

Aivan alkuun voidaan käyttää yksinkertaista assosiaatiotehtävää. Tehtävä on nopea ja helppo ja rentouttaa tunnelman tehokkaasti. Oppilaat sanovat vuorollaan yhden sanan, jonka ainoa ponsi on, että se tulee mieleen edellisestä sanasta. Opettaja voi aloittaa sanomalla pajan teemaan liittyvän sanan. Tätä voidaan jatkaa muutama kierros. Yleensä on hauskaa osoittaa miten ”valtamerestä” päädytään ”nakkikiöskiin” kautta ”kouluruokalaan”. Hyvin helppoa, hyvin lämmittelevää.

Seuraavassa vaiheessa olen käyttänyt ns. Surrealistista seuraleikkiä, joka on hauska, helppo ja havainnollistava leikki.

Surrealistit muodostuivat taitelijoista, jotka eivät tyytyneet siihen, että taide jäljittelee maailmaa. Surrealistit kyseenalaistivat taiteen korkean roolin ylipäätään ja halusivat osoittaa, että myös sattumasta voi syntyä jotakin kiinnostavaa. Surrealismi on työpajajätyöskentelyssä hyvä lähestymiskulma myös siinä mielessä, että oppilaat näkevät, ettei taide ole välttämättä vain jotakin ylevää ja saavuttamatonta, vaan enemmänkin ajattelutapa. Surrealistit eivät halunneet kuvata sitä maailmaa, jonka näemme vaan sitä, joka vaikuttaa näkyvän maailman alla.

b) SURREALISTINEN SEURALEIKKI

Surrealistisen seuraleikin ideana on luoda runoja sattumasta ponnistaen. Runot voivat saada aiheensa kulloinkin käsiteltävästä teemasta, mutta ne voidaan tehdä myös täysin ilman mitään teemaa.

Usein valitsen (tai annan oppilaiden valita) kaksi teemaa, mielellään toisilleen vastakkaiset. Näitä voi olla esimerkiksi elämä ja kuolema, sota ja rauha, rakkaus ja viha. Vahvat teemat toimivat usein hyvin, koska niihin liittyy voimakkaita sanoja. Tosin oppilaat ovat tehneet runoja myös aiheella ruoanlaitto, ja niistäkin tuli onnistuneita.

Tehtävään tarvitaan vain kyniä, paperia ja sakset. Paperista leikataan pieniä lappuja, sen kokoisia, että niihin mahtuu mukavasti yksi sana. Jokaiselle oppilaalle jaetaan neljä lappua. Lappuihin kirjoitetaan kirjaimet A, S, V ja O (A=adjektiivi, S=substantiivi, V=verbi, O=objekti, eli tässä tapauksessa substantiivi). Lappujen kääntöpuolelle kirjoitetaan valittua teemaa vapaasti noudattelevat, sanaluokkien mukaiset sanat. Sanat kerätään kirjainten mukaisiin pinoihin, A:t sekoitetaan keskenään, S:t keskenään jne. Tässä vaiheessa pulpeteilla on pinoja, joissa on oppilaiden mukainen määrä lappuja. Laput ovat kirjain ylöspäin, mutta ne käännetään pulpetille oikein päin, vuorotellen yksi sana kustakin pinosta. Käännettynä ne muodostavat runon, jossa on niin monta säettä kuin on oppilaitakin.

Runot luetaan ääneen. Sijamuotoja voi mallailla sopiviksi, jotta runo päällisin puolin vaikuttaa järkevältä. Usein näistä sattuman kautta syntyneistä runoista tulee herkullisia. Kun runot luetaan, kannattaa oppilaita reilusti rohkaista tulkitsemaan runojen merkityksiä.

c) Jatkotehtävä: TULKINTAKYSYMYKSIÄ

Runot tarjoavat oivallisen tilaisuuden jatkotehtävälle. Olen tämän tehtävän yhteydessä käyttänyt esimerkkinä Lauri Viidan runoa Sic Transit...

Sic transit...

*Me kartoitimme taivaan
ja meren luotasimme
ja rakensimme tornin
ja siitä ponnistimme.*

Ensin runo luetaan (tai heijastetaan seinälle) ilman sen pahaenteistä nimeä (joka viittaa latinankieliseen sanontaan Sic transit gloria mundi = Niin haihtuu maine kunnia). Oppilaita pyydetään esittämään tulkintaehdotuksia runosta, sen tunnelmasta ja sanomasta. Tämän jälkeen kerrotaan runon nimestä viittauksiin Ikaros-myyttiin, ja oppilailta kysytään, muuttaako se tulkintaa. Usein tulkinta muuttuu. Ideana on salavhkeisesti kertoa siitä, kuinka tiivistä runous on, ja toisaalta siitä, miten tulkinta voi muuttua pienestäkin vihjeestä. Oppilaat ovat yleensä saaneet tästä ideasta hyvin kiinni.

Jatkotehtävänä on nimetä oma surrealistinen lappuruno uudelleen, tavalla joka muuttaa sen ilmeisimmän tulkinnan. Sitten runot luetaan ja tulkitaan uudestaan.

VARSINAISET TEHTÄVÄT: KAKSI ESIMERKKIKOKONAISUUTTA

Edellä kuvaillut lämmittelytehtävät soveltuvat oikeastaan teemaan kuin teemaan. Tästä eteenpäin olen käyttänyt kahta esimerkkipajaa, joiden tehtävät eroavat toisistaan noudatellen valittuja teemoja. Tarkoituksena on havainnollistaa sitä, kuinka tehtäviä muuntelemalla voi soveltaa erilaisia teemoja. Rakenteellisesti työpajat noudattelevat samanlaista kaavaa, vaikka tehtävät sinänsä vaihtelevat teeman mukaisesti.

Esittelen pajakokonaisuudet Elämä tarinassa ja Pelon maailma. Pajat ovat teemoiltaan hyvin erityyppisiä, joten toivon niiden avaavan sanataidetyöskentelyn mahdollisuuksia laajalti. Samalla käy kuitenkin selväksi, kuinka pienellä soveltamisella pajat taipuvat uusiin muotoihin.

1. ELÄMÄ TARINASSA

Identiteettiä ja sen muodostumista käsittelevissä Elämä tarinassa -työpajoissa paneudutaan siihen, kuinka sattumanvaraista elämä on, ja kuinka pienetkin päätökset vaikuttavat siihen, mitä meille tapahtuu. Toisaalta voidaan pohtia myös sattuman roolia, tai onko kohtalolla tai muulla vastaavalla merkitystä. Tässäkään asiassa ei ole olemassa oikeita vastauksia; tarkoitus on tarjota aineksia ajattelulle. Toisaalta halutaan tuoda esiin se, kuinka jokaisella meistä on oma tarinamme. Elämä on rönsyilevä kertomus, josta voimme poimia omaan kertomukseemme haluamamme osaset. Tällä kurssilla oman elämän tarinallistaminen ja pääosan esittäminen tässä tarinassa on keskeisessä asemassa. Sattuman ja moninaisuuden tematiikan voi helposti kytkeä aiempiin lämmittelytehtäviin.

1. työpajakerta

Henkilö kuvassa

Näissäkin tehtävissä on antoisaa hyödyntää kuvia. Esimerkiksi Leonardo da Vincin Mona Lisa on hyvä lähtökohta, koska se on teos, jota on pohdittu paljon, ja joka on useimmille nuorille tuttu. Pohjustuksessa voi myös käyttää erilaisia versioita da Vincin teoksesta kuten Marcel Duchampia tai Boteroa. Niiden kautta voi osoittaa miten ikoninen teos on ollut, ja kuinka sitä tästä syystä on taiteen kaanonissa ja sen ulkopuolella kommentoitu. Näitä rinnakkaisteoksia voi halutessaan hyödyntää. Kuvia löytää helposti esimerkiksi Googlen kuvahaulla.

Mona Lisan rinnalle on valittu Edward Munchin Huuto. Teos on hyvin erilainen kuin Mona Lisa, mutta siinä on selkeästi esillä tunne. Kuvat muodostavat hyvät vastaparit. Tässä tehtävässä voi käyttää muitakin kuvia, esimerkiksi sellaisia, joiden henkilön tarina on askarruttanut juuri sinua. Oppilaat kirjoittavat kuvien pohjalta lyhyen tekstin.

Tehtävä 1: Mitä kuvassa oleva henkilö ajattelee? Mitä on tapahtunut juuri ennen kuvaushetkeä, mitä sen jälkeen? Kirjoita joko minämuotoinen tai kuvaileva teksti Mona Lisan tai Huudon kuvaaman henkilön ajatuksista ja tilanteesta.

Ohjeistukseksi voi todeta, että mielikuvitusta saa käyttää rajattomasti. Taustasta ja värimaailmasta voi ammentaa ajatuksia, ja esim. aisteja kuvaamalla saa varmasti kiinni kirjoittamisesta. Kirjoittajien kädet ovat vapaat!

Tehtävään voi käyttää aikaa sen verran kuin siihen tuntuu kuluvan. Jos osa kirjoittajista on nopeampia, he voivat kirjoittaa toisestakin kuvasta. Yleensä kuitenkin löytyy sopiva hetki, jolloin tekstit voidaan lukea ja niistä päästään keskustelemaan. Keskustelu on tärkeää, melkein yhtä tärkeää kuin itse kirjoittaminen.

Päätehtävä: Salatut identiteetit

Seuraava tehtävä on jälleen fiktiivinen, ideana ovat salatut identiteetit. Pohjustuksena voi käyttää kulttuurista, kirjallisuudesta ja populaarikulttuurista tuttuja hahmoja, joilla on salainen, toinen

identiteetti. Sellaisia ovat tietenkin ihmissudet, vampyyrit ja erilaiset supersankarit. Nämä ovat hyviä hahmoja, koska ne yleensä kiinnostavat oppilaita. Lisäksi voi kertoa kirjallisuudesta tutuista Tohtori Jekyllistä ja Herra Hydestä, tai vaikkapa Dorian Graysta. Eikä pidä unohtaa Ihmemaan Liisaa, joka pystyy muuttamaan kokoaan ja muotoaan erilaisia juomia ja ruokia nauttimalla. Tehtävä liittyy salaisen identiteetin muodostamiseen. Tehtävä voidaan toteuttaa yksilö- tai parityöskentelyinä.

Tehtävä 2: Kehitä itsellesi salainen identiteetti, se voi olla sankari tai antisankari. Etsi hahmollesi tarina, tapa jolla muutut hahmoksesi, tehtävä, jota hahmosi suorittaa, vaatetus, olomuoto jne.

Tehtävänantoa voi varioida tarpeen mukaan. Ideana on, että oppilaat kehittävät joko sankarin tai antisankarin identiteetin. Hahmolla voi olla jokin elämäntehtävä kuten supersankareilla, tai se voi viettää muulla tavalla vaihtoehtoista tai erikoista elämää. Rock-tähdenä oleminen toisessa elämässä on aivan yhtä hyvä vaihtoehto kuin elämä vampyyrina tai noitana. Tämänkin tehtävän jokainen oppilas mieltää oman tarpeensa mukaan. Joillekin tosi elämän unelmat ovat läheisiä, kun taas toiset kiinnittyvät fantasiaan ja nauttivat siitä.

Lopuksi tekstit luetaan. Muista henkilökohtaisen, kannustavan palautteen antaminen ja yhteinen loppukeskustelu!

Toinen työpajakerta

Seuraavassa työpajassa paneudutaan henkilökohtaisempiin aiheisiin: hetkiin tai tilanteisiin, jotka ovat olleet elämässä tärkeitä, ja asioihin, jotka ovat muuttaneet jotakin. Ennen varsinaisen työskentelyn aloittamista voidaan vielä palata edellisen kerran ajatuksiin, herätellä keskustelua ja pohtia kirjoitettujen tekstien aikaansaamia ajatuksia. Tällä kerralla pohdinta laajentuu fiktiivisestä kirjoittamisesta lähemmäs oppilaiden omia kokemuksia. Kirjoitetaan tarinoita, jotka tekevät elämän irrallisista hetkistä yhtenäisen kertomuksen, pienen elämäntarinan.

Tehtävä 1: Kirjoita muisto lapsuudestasi. Muisto voi olla totta tai keksitty ”valemuisto”, jonka kehität esim. vanhan valokuvan ympärille.

Muistot ovat tärkeää materiaalia kirjoittajalle. Oppilaita tulee kannustaa rohkeasti muistelemaan – ja toisaalta heitä voi auttaa ymmärtämään, että kirjoituksen ei aina tarvitse olla totta. Muistoista voi ponnistaa, ja suunnata sitten haluamaansa suuntaan. Tätä tehtävää varten oppilaita voi pyytää tuomaan mukanaan vanhan valokuvan tai lapsuuden esineen, johon liittyy muisto. Kuva tai esine pääsee esille kun tekstejä luetaan.

Tehtävä 2: Valitse jokin tapahtuma tai hetki, joka olisi voinut muuttaa elämäsi suunnan. Kirjoita siitä miten elämäsi olisi voinut mennä toisin, missä voisit olla nyt.

Tästä tehtävästä voi syntyä monenlaisia tekstejä. Joku voi löytää tapahtuman, jonka seurauksena hänen elämänsä on nyt toisenlaista kuin se olisi voinut olla, toiset irrottelevat enemmän ja kirjoittavat vaikkapa päätyemisestä Idols-kisan voittajaksi ja sitä kautta supertähdeksi. Tämän tehtävän yhteydessä voi myös korostaa sitä, että hetken ei tarvitse olla tarkalleen totta, todellisuutta saa käyttää välineenä, josta käsin luovuus ja ideat lähtevät virtaamaan. Fiktio on aina fiktiota, eikä sen yhteydessä tarvitse pidättäytyä mahdollisesti rajoittavassa totuudessa. Tekstin voi halutessaan myös viedä täysin mielikuvituksellisiin ja fantastisiin ulottuvuuksiin.

Tehtävän pohjalta syntyvät tekstit voivat olla hyvinkin henkilökohtaisia ja herkkiä, mikä kannattaa ottaa huomioon kun tekstejä luetaan ääneen. On hienoa jos ryhmä saadaan toimimaan niin hyvin, että jokaisen oppilaan tekstejä kuunnellaan ja kommentoidaan hyvässä ja arvostavassa hengessä. Parhaassa tapauksessa keskustelua ja pohdintaa syntyy runsaastikin ja sille kannattaa silloin antaa aikaa.

2. PELON MAAILMA

Pelon maailma on aiheena hedelmällinen, sillä pelko ja väkivalta ovat läsnä kaikkien arjessa, muodossa tai toisessa. Pelko on kaikille tuttu tunne, ja kirjallisuudessakin se on perusteema. Pelko saattaa rajoittaa elämää. Pelko tuo elämään villiyyttä. Pelon kokeminen taiteen kautta mahdollistaa sen käsittelyn ja toisaalta

Valkeat hammat leivintivät ihon vaahtoa, mutta siitä tuskaa
halkua nautti nautti hänen ajatuksensa. Sidenäköisen polle
tuntui samalla sekä ikuisuudelta että silmänräpäykseltä, mutta
kun se katosi, tunsi hän lemmikkunsa tähtytävän rinnalla,
jollaista hän ei ollut koskaan saanut huomitellaan, ja
suffria muuteni hänen päätensä. Hän huomasi vasta nyt
silmiensä olevan kiinni, ja hän avasi ne. Oli kuin
hän olisi herännyt maasta, kuin hän ei olisi koskaan
ennen mitään näkynytään, vaikka hänen silmiensä olivat
olleet auki. Hän näki, kuuli ja kaivoi maailman tavalla
jota ei ollut ennen kokenut.

myös elämän kesyyntymisen. Pelko ei siis ole yksinomaan huono asia, ja kun siitä puhutaan yhteisesti, saadaan sille mittasuhteet ja turvalliselta tuntuvat raamit. Esimerkkitehtävissä pelkoa käsitellään kahdesta näkökulmasta, yhtäältä perinteisen kauhun ja toisaalta omien pelkokokemusten kautta.

1. työpajakerta

Kauhun aihepiiriin päästään helposti muistelemalla kauhu-genen arkkityyppejä. Oppilaat tuntevat yleensä hyvin vampyyrit, ihmisset ja zombit. Keskustelu etenee omalla painollaan. Internetistä voi etsiä taustamateriaalia esimerkiksi vampyyreistä pajan pohjaksi. Oppilailla on varmasti tarinoita omista ensikosketuksistaan kummitustarinoihin tai kauhuelokuihin. Keskustelulle annetaan aikaa.

Tehtävä 1: Muodonmuutoskertomus. Vampyyreihin ja ihmisiin, kuten kauhuun yleensäkin, liittyy usein muodonmuutos, jonka tavallinen kuolevainen kokee jouduttuaan jonkin pahan

Mitä pelko on?

Kari Kaiva 80
9.11.2006 HRK

Pelko on jotain läpikuultavaa ja läinehtivää.
Se voi olla missä eahansa.

~~Se on jotain mikä on vaivaksi se tulee sinulle~~

Se valtaa mielesi hyytelömäisellä koostumuksellaan
ja laittaa sinut epäilemään ja pelkäämään kaikkea.
Itse et sitä helposti saa ulos. Muille se taas on helppoa
yksi ystävällinen hymy riittää.

valtaan. Tehtävänä on kirjoittaa itsestään muodonmuutoksen kourissa. Mitä on tapahtunut, millaiseksi otukseksi muutut? Miltä se tuntuu? Millaisia seurauksia muutoksella on?

Tämä tehtävä antaa oppilaille vapaat kädet. Omat inhon ja kauhun kohteet voi määritellä hyvin laajasti, ja oman hahmonsia kautta voi myös esittää näkemyksiään (vaikkapa sitä kohtaan, mikä yhteiskunnassa tuntuu olevan kaikkein eniten pielessä). Toisaalta tehtävä tarjoaa puitteet myös puhtaalle mielikuvituksen lennolle. Kirjoitukset luetaan ja niistä keskustellaan.

Tehtävä 2: Pelottavan tilanteen luominen. Tämä tehtävä tehdään pareittain. Valitaan kumpi on aloittaja ja kumpi jatkaja. Aloittaja kirjoittaa lapulle jonkin tilanteen johon sisältyy pyrkimys (yksi lause riittää, esimerkiksi: "Liisa on kyllästynyt koulunkäyntiin ja päättää lähteä kotiin"), ja ojentaa lapun sitten jatkajalle. Jatka- ja vastaa lauseeseen toisella lauseella siten, että ensimmäisessä lauseessa esitetty pyrkimys estyy (esimerkiksi: "Ikävä kyllä Liisan kotiinlähtö estyy, sillä koulun ovi on yllättäen muraunut pahaenteisesti umpeen"). Hän ojentaa paperin jälleen aloittajalle,

joka puolestaan ylittää esteen, ja näin toiminnan kehittelyä jatketaan edelleen.

Tässä klassisessa tehtävässä voidaan päätyä mitä fantastisempiin lopputulemiin; aivan huomaamatta oppilaat ovat kirjoittaneet kokonaisen toimintaelokuvan käsikirjoituksen. Lopuksi tekstit luetaan.

Toinen työpajakerta

Toisella tapaamiskerralla siirrytään käsittelemään henkilökohtaisia pelkokokemuksia. Aloitetaan lapsuuden kokemuksista, sillä ne määrittävät yllättävän paljon tapaa, jolla jäsenämme maailmaa ja tunteitamme myöhemmällä iällä. Ensimmäinen tehtävä on hyvin yksinkertainen, mutta tarjoaa hyvät puitteet pohtia aiheen moninaisuutta.

Tehtävä 1: Mitä pelko on? Oppilaita ohjeistetaan kertomaan kaikesta siitä, mitä pelko voi olla. Eri ihmisille se merkitsee hyvin eri asioita. Pelkoa voi kuvailla hahmona tai tunteena, realistisesti tai fantastisesti. Tämän tehtävän kautta voi nousta esiin monen-

kirjavia asioita. Tehtävä voi olla myös hyvin henkilökohtainen, riippuen siitä mitä oppilaat haluavat itsestään paljastaa.

Toinen tehtävä jatkaa henkilökohtaisella linjalla. Tarkoituksena on paneutua varhaisimpiin kokemuksiin.

Tehtävä 2: Mieti varhaisimpia pelkokokemuksiasi. Milloin pelotti? Miltä se tuntui? Oliko se paniikinomaista? Kutkuttavaa? Mitä teit kun sinua pelotti? Miten selvisit tunteesta? Onko pelko nykyään samanlaista kuin lapsena?

Seuraavaksi pohditaan pelottavia paikkoja. Kauhutarinoissa pelottavia paikkoja ovat usein linnojen rauniot, yksinäiset kujat tai autiotalat. Keskustellaan yhdessä pelottavista paikoista. Millaiset äänet ovat pelottavia? Millaiset hajut?

Tehtävä 3: Kirjoita pelottavasta paikasta ja tilanteesta. Käytä paljon kuvailua. Kirjoita teksti minämuotoisena ja havainnoi ympäristöä aistien kautta.

Viimeisessä tehtävässä hyödynnetään unia, jotka ovat hyviä kirjoittamisen lähtökohtia. Unia näkevät lähes kaikki, ja niiden muistiinmerkitseminen voi olla hyvä inspiraation lähde luovalle kirjoittamiselle.

Tehtävä 4: Painajaisunet ovat pelkojen tapahtuma- ja purkautumispaikkoja. Unissa sivuun työnnetty pelkomme astuvat esiin, ja taustalla lymyävät varjot näyttäytyvät. Unet ovat epäloogisia ja välillä ahdistaviakin. Kirjoita kuvaus painajaisunesta.

LOPPUKESKUSTELU

Kunkin pajakerran lopuksi on hyvä vielä vapaamuotoisesti keskustella pajojen herättämistä tunteista. Millaista oli kirjoittaa? Mikä tuntui helpolta? Mikä tuntui vaikealta? Mikä oli hauskin? Tuntuiko, että uusia ajatuksia heräsi ja jos, niin millaisia? Ja niin edelleen.

Loppukeskustelulle tulee jättää riittävästi aikaa, jotta paja saadaan päätökseen rauhallisesti. On tärkeää, että kaikille jää pajoista hyvä mieli – että ne olisivat jotakin sellaista, johon halutaan ehkä syventyä uudelleenkin.

Painajaisuni

Bussi numero 2 kulkee yöllä. Se ei pysähdy koskaan. Sen sisällä ei ole koskaan ketään muuta kuin kuski. Kuski istuu paikoillaan ja tuijottaa kaukaisuuteen. Eräänä yönä tämä bussi pysähtyy. Se pysähtyy eteeni. Sen ovet aukeavat ammalleen. Tuntuu kuin se vetäisi minua puoleensa. Astun sisään ja ovet sulkeutuvat. Kävelen kuskin ohi ja istuudun. Bussi lähtee liikkeelle. Se kulkee tunnin, toisen tunnin. Se ei pysähdy koskaan. Se vain jatkaa kulkuaan. Minusta on tullut osa sitä.

IV LOPUKSI

Näiden lukujen esittelemän sanataidetyöpajamenetelmän tarkoituksena on havainnollistaa voimauttavaan toimintaan tähtäävää työpajatyöskentelyä. Selkeiden tehtäväehdotusten lisäksi suuri paino on annettu taustoittavalle ja toiminnan motiiveja selvittäväälle osuudelle. Pajoja voi näistä lähtökohdista käsin suunnitella mitä erilaisempien teemojen ympärille, soveltaen joko annettuja esimerkkitehtäviä tai keksimällä aivan uusia. Yksittäiset tehtävät ovat toki tärkeitä, mutta niiden taustalla vaikuttava voimautumiseen tähtäävä menetelmä on niitakin tärkeämpi.

Voimautuminen on kaikkia varten, ei vain oppilaita vaan myös opettajia. Työpajojen ohjaaminen vaatii vaivannäköä, mutta niiden tuoma ilo ja elämykset korvaavat nähdyn vaivan moninkertaisesti.

MUUTAMIA LUOVAN KIRJOITTAMISEN JA SANATAITEEN OPPAITA

Golberg, Natalie: Luihin ja ytimiin, Kansanvalistusseura 2004.

Karhumäki, Johanna & Toivakka, Sari: Sininen Kynä. Luovan kirjoittamisen opas, WSOY 1999.

King, Stephen: Kirjoittamisesta, Tammi 2000.

Parkkola, Seita & Rapo, Niina: Timantinmetsästäjä, WSOY 2004.

HYÖDYLLISIÄ VERKKOSIVUSTOJA

<http://www.nationalgallery.org.uk>
(tutustu esim. Collections → Features → Puzzling Pictures)

<http://www.museodelprado.es>

Helsingin kaupungin **kulttuuriasiainkeskus**
Helsingfors stads **kulturcentral**

Annantalon taidekeskus
Annegårdens konstcentrum

Muut Repäisyjä-sarjan oppaat ovat:

Kiesiläinen Ismo ja Toiviainen Mikko: Voimauttava videotyöpajamenetelmä

Koljonen Heidi: Voimauttava valokuvatyöpajamenetelmä

Rossi-Horto Anne: Voimauttava kuvataidetyöpajamenetelmä

Taskinen Jaana: Voimauttava draamatyöpajamenetelmä

Repäisyjä on voimauttavia taidetyöpajamenetelmiä esittelevä opassarja. Se tarjoaa opettajille työkaluja taiteellisten työpajamenetelmien käyttöön ottamiseksi minkä tahansa oppiaineen tunneilla. Voimauttavat työpajat tukevat nuoren osallisuutta ja auttavat häntä omien voimavarojen löytämisessä.

Voimautumiseen tähtääviä työpajamenetelmiä on kehitetty Annantalon taidekeskuksen nuorille suunnatuilla kulttuurikursseilla valtakunnallisen Taikalamppu-hankkeen myötävaikutuksella.

Liisa Vilkkumaa (1978) on koulutukseltaan filosofian maisteri ja valmistunut Helsingin yliopistosta pääaineenaan yleinen kirjallisuustiede. Sanataideopettaja hän on toiminut vuodesta 2003. Voimauttavia työpajamenetelmiä hän on työstänyt Annantalolla vuodesta 2006 alkaen, ja ohjannut projektin yhteydessä lukuisia työpajoja useissa Helsingin kouluissa ja oppilaitoksissa.

